

LES LLIÇONS DE MAASTRICHT

JOAQUIM MUNS

(Sessió del 18 de desembre de 1992)

1. Introducció

El Tractat de la Unió Europea (TUE), o Tractat de Maastricht, representa certament l'intent més profund d'acceleració de la integració europea. Com tot procés ambiciós i de gran abast, ha topat amb enormes dificultats de tota mena: tècniques, polítiques i, fins i tot, culturals. En aquest treball, no examinarem tot aquest ampli ventall de problemes, car volem cenyir-nos a les dificultats que, d'una o altra manera, haurien pogut ser evitades o, almenys, minimitzades si s'hagués actuat, a nivell polític, d'una manera més conforme a l'experiència i la maduresa política dels pobles d'Europa.

Aquest article presenta, per tant, una visió crítica del procés de «venda» del Tractat de Maastricht a l'opinió pública europea. Aquesta actitud no s'hauria d'entendre com un rebuig a allò que Maastricht significa ni com una posició encoberta contrària a l'aprofundiment de la integració europea a partir del nucli de les Comunitats Europees. Per contra, significa el desig d'assegurar que aquella integració progressi superant actuacions i punts de vista que s'allunyen excessivament de la realitat social i històrica d'Europa.

Dit això, entenc que no és suficient justificar un article sobre la base que les coses fetes no han estat prou ben fetes. Hi ha, a més a més, una filosofia implícita que, com la de qualsevol autor, és discutible, però que s'ha d'explicitar perquè el lector entengui molts dels extrems crítics que es reflecteixen en el treball. En aquest sentit s'orienten, per tant, les dues hipòtesis fonamentals de l'autor.

Primer. Per molt que s'hagi tecnificat, l'economia és un fenomen d'arrel cultural. Amb això es vol dir que l'estructura econòmica d'un país en un moment determinat és la sedimentació de segles d'actuació dels múltiples agents econòmics i no econòmics del país i de fora d'ell en la mesura en què l'afecten. Al capdavant, si l'economia no s'entén així, resulta difícil saber quin paper fa el mercat o, almenys,

per què se li dóna tanta importància. Aquesta deriva, efectivament, no solament de la capacitat d'encaixar les pretensions de les unitats econòmiques en un moment determinat del temps, sinó també de fer-ho al llarg d'aquest. La «mà invisible» no és solament estàtica, sinó també dinàmica. El mercat és, doncs, el gran agent de sedimentació històrica de l'economia entesa com a fenomen cultural.

Segon. Si el que acabem de dir és correcte —i crec que ho és—, qualsevol actuació que modifiqui bruscament aquest sistema històric de sedimentació econòmica per mitjà d'actuacions basades en esquemes conceptuals necessita ser compresa i assimilada pels ciutadans de manera àmplia i sense reticències. Dit d'una altra manera, un tractat com el de Maastricht no només canvia les dades econòmiques (i les polítiques i socials, tot i que en una proporció més petita), sinó que, a més a més, varia la forma de «fer economia» de les nostres societats.

Per tant, el Tractat de Maastricht té una implicació molt profunda per als europeus. El nacionalisme s'ha presentat moltes vegades com una forma pertorbadora d'enfocar les relacions entre grups humans per la seva insistència a mantenir les diferències. El *no* danès, segons els crítics, procediria d'aquesta síndrome. No hi ha dubte que el nacionalisme en les seves formes extremes (i no considero que el danès ho sigui) pot causar problemes, però s'ha d'entendre que també és «una manera de fer les coses» confirmada per la història.

Ha arribat un moment en què Europa ha considerat que, per a aconseguir els objectius de benestar i per tal d'assumir en el món el paper que li pertoca, ha de «fer les coses» d'una altra manera. En conseqüència, cadascun dels països ha de transformar també la seva manera de fer-les.

Les fórmules que ignoren aquesta realitat no poden triomfar. Els tècnics discutiran els mil i un problemes que engloba el Tractat de Maastricht, i els polítics parlaran fins a la sacietat del principi de subsidiarietat. Però al ciutadà europeu no se li escapa que el Tractat de Maastricht va molt més enllà i que l'afecta d'una manera tan profunda que ni els polítics ni els tècnics s'atreveixen a tocar d'una manera oberta. El ciutadà europeu té la intuïció que se li canvia la manera de «fer les coses», de viure la seva història i el passat sense dir-li-ho clarament. L'haver confrontat aquesta intuïció amb ambigüetats ha estat, com veurem, un dels errors més importants de la ja per si mateixa difícil «venda» de Maastricht a l'opinió pública europea.

2. Els antecedents de la Unió Europea

El fracassat projecte d'unió europea de defensa, que s'encallà a l'Assemblea francesa el 1954, es discutí, els anys 1952-53, al mateix temps que un tractat per a una Unió Política Europea (UPE). El seu objectiu era crear una nova comunitat europea que englobés els poders de la CECA, els de la Comunitat Europea de De-

fensa, les relacions exteriors i la política econòmica. El fet que el tractat de defensa no superés l'escull parlamentari francès significà també la mort de la UPE.¹

En el Tractat de Roma no hi ha cap referència concreta a la unió europea com a tal, però en el preàmbul es diu que els països membre estan «resolts a posar les bases d'una unió cada vegada més estreta entre els pobles europeus». Les possibilitats obertes per aquesta declaració del preàmbul del Tractat de Roma volien ser aprofitades pels federalistes per a progressar en la línia d'una col·laboració comunitària més gran en el camp polític. Però la força de la posició gaullista, partidària d'una cooperació interestatal més que d'una fusió, tal com va quedar patent en els dos plans Fouchet de 1961-1962, va impedir que les idees de la unió europea progressessin d'una manera apreciable en el decenni dels seixanta.

S'ha d'esperar a la cimera de l'Haia de 1969 per a constatar la reobertura del tema de la cooperació política, que era naturalment la base sobre la qual s'hauria de fer descansar qualsevol progrés de la unió europea. En aquella conferència, els caps d'estat i de govern encarregaren als seus ministres d'Afers Estrangers que «estudiessin la millor manera de realitzar progressos en el camp de la unificació política». Com a resultat d'aquest mandat, l'octubre del 1970 s'adoptà a Luxemburg l'anomenat *Informe Davignon*. En aquest document, els països comunitaris proposen un desenvolupament de la cooperació política per a «donar forma a la voluntat d'unió política que no ha cesat d'inspirar el progrés de les Comunitats Europees».² Dintre d'aquest marc, l'única obligació és modesta: els estats membre es comprometen a consultar-se abans que sigui adoptada per part d'un d'ells una posició sobre una qüestió política internacional. Encara que tímid, és indubtablement un primer pas en una ruta que serà llarga.

La cimera de París d'octubre del 1972 representa un nou pas en la direcció de la cooperació política en demanar als ministres d'Afers Estrangers que presentin un segon informe sobre aquest tema. El nou document fou aprovat a Copenhaguen el juliol del 1973 i el seu abast és semblant al de l'Informe Davignon, encara que proposa l'establiment de prioritats en el conjunt dels països membre, així com la definició de posicions comunes a mitjà i a llarg termini com a possibles marcs de referència de les actuacions dels països membre.

El que cal subratllar de la cimera de París des del punt de vista que aquí més ens interessa és que els nou caps d'estat i de govern presents manifesten llur intenció de transformar les seves relacions en una unió europea abans del final del decenni. Aquesta declaració no va poder materialitzar-se en esquemes concrets i quan es va arribar a la reunió del Consell Europeu de l'Haia, el 1976, l'única cosa

1. Sobre la UPE, vegeu A. H. ROBERTSON, «The European Political Union», a *British Yearbook of International Law*, 1952, p. 383-401.

2. Per a un estudi més detallat de la cooperació política, vegeu Louis CARTOU, a *Communautés Européennes*, 9a ed., París, Dalloz, pàg. 152 i seg.

que es va poder aconseguir fou una demanda adreçada als ministres d'Afers Estrangers perquè presentessin un informe anual «sobre els progressos susceptibles de traduir a la realitat la concepció comuna de la unió europea». És fins aquí on havien arribat els esforços del primer ministre belga Tindemans, encarregat de donar forma a l'exhortació de la cimera de París sobre el tema de la unió europea.

L'etapa següent es desenvolupa a començaments del decenni dels anys vuitanta. Concretament, el novembre de 1981, els ministres d'Afers Estrangers Colombo i Genscher, d'Itàlia i d'Alemanya, respectivament, proposen als seus col·legues comunitaris un projecte d'«acta europea» amb tres objectius: *a)* ampliar la cooperació política; *b)* ampliar les funcions comunitàries a altres camps, com la defensa i la cultura; i *c)* reforçar els lligams estructurals entre les institucions comunitàries.

Una versió notablement reduïda en les seves ambicions de les propostes Colombo-Genscher fou adoptada al Consell Europeu de Stuttgart, del juny de 1983, amb el títol, certament inflat, de «Declaració Solemne sobre la Unió Europea». Les modificacions sobre les propostes inicials són importants. Per exemple, al Pla Colombo-Genscher, un país membre que adduís un interès vital per a no sumar-se a una decisió política comuna havia de justificar aquest extrem per escrit. A la declaració de Stuttgart n'hi ha prou amb recórrer a l'abstenció per a mostrar l'actitud contrària a una posició comuna per part d'un país membre.

Paral·lelament a les propostes dels ministres Colombo i Genscher —que, com hem vist, foren recollides en una versió més modesta a la cimera de Stuttgart— es produeix una iniciativa del Parlament Europeu que, a part del seu mèrit intrínsec, havia de tenir una transcendència molt considerable més tard. Efectivament, l'any 1980, el diputat italià Spinelli proposa la creació d'un comitè del Parlament Europeu que s'encarregui de redactar un projecte de Tractat de la Unió Europea. Després d'un llarg i complicat procés de gestació, el Parlament Europeu aprovà aquest Tractat el 14 de febrer de 1984.

En molts aspectes, aquest Tractat recorda el text de Maastricht. Per exemple: la coexistència d'una integració econòmica de naturalesa federal amb una col·laboració política interestatal. Altres idees d'aquest projecte que veiem reaparèixer a Maastricht són la investidura de la Comissió per part del Parlament Europeu i una ampliació del procés de codecisió entre aquest i el Consell. També la combinació del vot majoritari i de la regla de la unanimitat, així com la possibilitat, en alguns camps, de passar del segon al primer, recorden els acords de Maastricht.

Aquest repte del Parlament Europeu representava unes propostes excessivament agosarades perquè les poguessin acceptar els governs dels països membre. És clar, però, que aquests havien de reaccionar d'alguna manera. La reacció es produeix a la cimera de Fontainebleau, de juny de 1984, en la qual es crea un comitè que ha de presentar suggeriments sobre els procediments per a millorar el funcionament de la cooperació europea, tant en el camp econòmic com en el polític.

Com a conseqüència d'aquesta iniciativa, s'arribaria, el febrer de 1986, a la signatura de l'Acta Única Europea, la qual entraria en vigor el primer de juliol de 1987. No és aquí el lloc d'examinar amb profunditat aquest important document legal de les Comunitats Europees,³ però sí cal destacar-ne tres aspectes fonamentals.

En primer lloc, reconduïx tot el procés de desenvolupament dels projectes comunitaris en el sentit de completar el Mercat Comú. D'aquesta manera, la prioritat econòmica queda reforçada i la filosofia integradora en aquest sector, afiançada.

En segon lloc, la cooperació política, que ocupa el títol tercer del text, passa per primer cop a ser part constitutiva del Tractat de Roma. Està clar que ho fa des d'una òptica modesta, ja que, llevat de la creació d'un secretariat, tota la resta en aquest camp no és res més que la recopilació d'allò que ja s'havia aconseguit més o menys en aquest terreny. De totes maneres, la cooperació política adquireix carta de naturalesa amb l'Acta Única.

En tercer lloc, l'article primer de l'Acta Única deixa molt clar que «les Comunitats Europees i la Cooperació Política Europea tenen com a objectiu contribuir conjuntament a fer progressar de manera concreta la unió europea». Aquesta passa a ser, doncs, el mòbil específic de tot el que aporta i significa l'Acta Única.

La Comunitat Europea no s'anava a conformar amb l'acabament del Mercat Comú, i així és com a la cimera de Hannover, els dies 27 i 28 de juny de 1988, els caps d'estat i de govern encarregaren a un comitè encapçalat pel president de la Comissió, Jacques Delors, la tasca de preparar una proposta concreta per a avançar cap a una Unió Econòmica i Monetària (UEM).

La resposta d'aquesta sol·licitud fou l'anomenat *Informe Delors*, que conté un pla de progrés cap a la UEM en tres etapes. A les cimeres de Madrid i d'Estrasburg, del 1989, el projecte de la UEM fou acceptat i es va establir una data —desembre de 1990— per a una conferència intergovernamental per a la seva adopció. Quan semblava, doncs, que el progrés de les Comunitats Europees seria de naturalesa estrictament econòmica, el canceller Kohl i el president Mitterrand, l'abril de 1990, llancen un nou repte: incorporar la unió política a la UEM. La cimera de Dublín, de juny de 1990, accepta la proposta francoalemanya i hom decideix que el desembre de 1990 tindran lloc dues conferències de forma simultània; la de la UEM i la de la Unió Política.

D'aquesta manera, s'obria novament la porta a allò que havia estat la base de la unió europea en els intents anteriors: la combinació dels aspectes econòmics amb els polítics. Allò que restava per veure era si, com en el passat, ambdós ele-

3. Per a un estudi detallat de l'Acta Única Europea, vegeu Carles A. GASÓLIBA, *L'Acta Única Europea*, Barcelona, Tibidabo, 1989.

ments anaven a progressar a diferent ritme o si, per contra, ho farien per primera vegada de manera harmònica.

Els resultats són ben sabuts. Maastricht incorpora un projecte definitiu i complet d'UEM, però manté, per a la col·laboració en matèria de política exterior i de seguretat, el format intergovernamental del passat. Afegeix un nou camp de col·laboració: el de policia i justícia, però novament en forma de cooperació interestatal. Aquests tres pilars, fosos en un tractat, són l'essència dels acords de Maastricht, o Tractat de la Unió Europea.

3. Les lliçons del factor «oportunitat»

El primer fet que destaca de la crònica anterior és que la unió europea no és, contràriament a allò que creuen molts, una idea que devem a Maastricht. Ben al contrari, existeix pràcticament des de l'inici del Mercat Comú i, en certa manera, està en forma de germen en aquest.

Una conclusió que poden extraure d'aquest llarg procés és que mai els països han estat a l'alçada dels compromisos que han adquirit en la vessant política de la unió europea i, per tant, en la consecució d'aquesta. Mai han anat, en aquest terreny, més enllà de les declaracions d'intencions o, en el millor dels casos, d'acords subjectes a un grau molt elevat de discrecionalitat.

Una altra conclusió important és que els moments estelars del llançament del procés de cooperació política i, consegüentment, d'unio europea que l'engloba, han coincidit amb moments poc propicis des del punt de vista conjuntural. Els esforços de 1972-1973 se superposen a la primera crisi del petroli, la qual cosa explicaria que la cimera de l'Haia de 1976 pogués aconseguir poc en el terreny de la unió europea, com hem vist anteriorment.

La situació és semblant a començaments del decenni dels vuitanta, moment en què es superposen els efectes de la segona crisi de l'energia i l'explosió de la crisi d'endeutament, sense esmentar la conjuntura deprimida que els acompanya. En aquestes circumstàncies es desenvolupa la cimera de Stuttgart, que, com hem indicat, es veu obligada a retallar un cop més les seves aspiracions pel que fa a la unió europea.

Això ha portat molts analistes a considerar que la Comunitat Europea té una propensió innata a proposar sortides cap endavant quan s'apropen els problemes o aquests ja són presents. Seria com una espècie de reacció reflexa que intentaria compensar l'indubtable efecte centrífug que les dificultats conjunturals produeixen a la Comunitat. Davant el perill de disgregació, seria necessari afirmar nous objectius que compensessin el desànim produït per les eventuais dificultats.

El perill és que aquesta mateixa síndrome s'hagi produït un cop més amb el Tractat de la Unió Europea de Maastricht. Efectivament, la proposta francoale-

manya d'abril de 1990 té clarament l'objectiu de buscar el reforçament de la Comunitat Europea davant el repte que per a aquesta representa la nova situació de l'Europa de l'est i les aspiracions d'entrada a la Comunitat dels països de l'EFTA. Des d'aquest punt de vista, les dificultats no serien aquest cop de caire econòmic, sinó polític. La manera de reaccionar respondria, però, a la mateixa síndrome: accelerar la marxa davant els nous problemes seriosos.

Si la motivació és, en aquest cas, política, es produeix al mateix temps un altre fenomen conegut: les aspiracions comunitàries s'avancen, com si la pressentissin, a una crisi econòmica, que és la que estem vivint des de la segona meitat del 1990. Per tant, un cop més, el procés de posta en funcionament d'un tractat d'unió europea —el de Maastricht— coincideix amb una conjuntura econòmica desfavorable.

Si les experiències anteriors han de servir d'alguna cosa, podríem arribar a la conclusió que aquesta coincidència és un molt mal presagi. En les ocasions precedents, s'ha demostrat la dificultat insalvable d'articular una voluntat política vigorosa en circumstàncies adverses i s'ha produït, com a resultat de tot això, un consegüent descens del nivell d'aspiracions.

No és gens estrany. Les dificultats repleguen els països comunitaris sobre si mateixos. Els mecanismes de cooperació no han arribat a la maduresa suficient per a permetre d'afrontar en comú perturbacions de gran entitat. A més a més, aquestes posen de relleu les importants diferències estructurals que hi ha entre un país i un altre, i obliguen, fins i tot amb la millor voluntat, a adoptar solucions diferents, sinó divergents. Certament, les grans crisis econòmiques internacionals dels anys setanta i vuitanta han estat negatives per al progrés de la integració en el si de la Comunitat Europea.

Viurem amb el Tractat de Maastricht una nova versió d'aquest problema? Els primers indicis apunten clarament cap a aquesta possibilitat. La difícil conjuntura econòmica que vivim des del començament del decenni dels noranta està creant dificultats de diferent intensitat i naturalesa en els diferents països de la Comunitat. Alemanya compta amb el problema addicional del pes de la reunificació. I per acabar d'agreujar aquest panorama, les condicions de convergència dels acords de Maastricht representen una exigència restrictiva, és a dir, anticíclica, en el moment menys oportú.⁴

Si el passat serveix d'alguna cosa pel que fa al factor «oportunitat», hauríem

4. El Fons Monetari Internacional ha mesurat l'efecte dels criteris de convergència sobre els països membre de la Comunitat, i sobre aquesta com un tot, en dos supòsits. El primer, més favorable, considera que es produeix una reacció favorable dels mercats, atès que aquests esperen que les mesures estructurals que es prenguin facin innecessària una realineació de les paritats del sistema monetari europeu. En aquest cas, l'efecte negatiu anual mitjà sobre el creixement econòmic de la Comunitat en el període 1992-1996 és de 0,4 punts. En el segon, que contempla una reacció desfavorable dels mercats, l'impacte advers és el doble, és a dir, de 0,8 punts.

d'arribar a la conclusió que els moviments d'acceleració de la integració europea en moments adversos han servit de molt poc per a la consecució de l'objectiu buscat; és més, la veritat és que han injectat més aviat un sentiment de pessimisme i de frustració, que no sempre ha estat fàcil de remuntar. Les bones intencions i les declaracions grandiloqüents mai no han tingut la virtualitat, com segurament esperaven els seus autors, de substituir la voluntat política.

Com dèiem al començament d'aquest treball, el Tractat de Maastricht té unes implicacions molt profundes; el seu contingut va més enllà d'una simple ampliació de responsabilitat de tal i tal òrgan comunitari. En aquest context, crec que és totalment contraproduent d'accelerar un procés —per si complex i delicat— en les difícils circumstàncies econòmiques actuals. És més, el gran risc és que molts ciutadans europeus vegin en aquelles presses i en el desig vehement d'accelerar la ratificació del Tractat de Maastricht una cortina de fum que utilitzin els polítics per a desviar l'atenció dels problemes de cada dia. I que dins d'aquesta mateixa lògica, es vegi Maastricht com una coartada per a aconseguir sacrificis, que, malgrat ésser necessaris, no agraden a ningú.

4. La mala «venda» política del Tractat de Maastricht

Al començament d'aquest treball he indicat que la seva finalitat fonamental era la crítica a la manera insatisfactòria de com s'havia «venut» el Tractat de Maastricht a l'opinió pública europea. Fonamentalment, és un problema polític i és des d'aquesta òptica que volem enfocar aquestes crítiques.

El repàs històric que hem fet de l'ideal de la Unió Europea ens ha d'ajudar a comprendre molts dels motius d'aquesta mala «venda». En realitat, hem vist que el progrés d'aquest objectiu no deriva d'un procés de maduració que sigui el resultat d'un diàleg permanent entre els polítics i els ciutadans sobre aquesta temàtica. Contràriament, es tracta, molts cops, d'esclats d'idealisme —per a usar una expressió gràfica— destinats a animar l'opinió pública en moments de dificultats.

Dit d'una altra manera, si la Unió Europea fos el fruit d'un diàleg continuat, el problema de la «venda» no es plantejaria amb les mateixes característiques. Aquest neix, virulent, de la necessitat d'impactar en una opinió pública que, en gran part, roman aliena als veritables problemes de la construcció europea i que, quan aquests li són presentats, es fa, normalment, des d'una perspectiva propagandística poc adequada per a estimular reaccions madures.

Des d'aquest punt de vista, Maastricht ha impactat sobre una opinió pública que, per primera vegada, s'ha adonat de la importància que el seu veredicté té per a les qüestions relatives a la integració comunitària. I és —cosa greu— quan es produeix aquest fenomen que es posen en relleu les grans dificultats amb què ensopeguen els governants comunitaris que volen difondre un missatge convincent.

És en aquest moment que els governs han incorregut en una primera temptació de resultats més aviat negatius. Efectivament, han volgut presentar els acords de Maastricht com a motors de l'ocupació i del creixement econòmics. Des del començament, s'ha produït una veritable campanya per a destacar els grans beneficis econòmics que comportaria, sobretot, la Unió Econòmica i Monetària. La Comissió de les Comunitats ha actuat de vehicle particularment actiu en aquest sentit.⁵

Posteriorment, s'ha vist que no només aquests resultats són incerts en si mateixos, sinó també que la convergència exigida pels acords de Maastricht és, almenys a curt i mitjà termini, depressiva sobre la conjuntura interna de la majoria de països. S'hauria pogut esmenar en part l'impacte psicològic negatiu de les exigències de Maastricht insistint en què l'ajustament fiscal que necessiten els països comunitaris és independent d'aquelles. Això, però, hauria estat tant com reconèixer que ens presentàvem a les portes de la UEM amb un llegat inapropiat derivat de polítiques errònies practicades pels governs comunitaris. Ha estat més còmode per a molts d'ells fer de Maastricht el pretext per als ajustaments que, de totes maneres, s'havien de fer.

D'aquesta manera, Maastricht ha passat a ser, per a molts, sinònim de sacrificis i d'austeritat. No ens ha d'estranyar que, com a conseqüència d'això, siguin precisament els segments dotats de menys poder econòmic (obrers, camperols) els que s'hagin oposat majoritàriament al Tractat de Maastricht a França, amb ocasió del referèndum del 20 de setembre de 1992. La lliçó més important en relació amb aquesta presentació del Tractat de la Unió Europea és que no es pot utilitzar un mateix text legal per a fer dues coses contràries: presentar-ho, per una part, com esperança de futur i, al mateix temps, com a fuet per a estimular les economies. És evident que les penalitats associades amb la segona interpretació acabaran amb les il·lusions que podria despertar la primera d'elles.

És més, aquesta doble utilització del Tractat acaba desembocant en una sospita per part de molta gent: que Maastricht s'està utilitzant, tal com hem dit abans, com a cortina de fum per a amagar o almenys per a distreure l'atenció dels problemes del moment. Sembla que quant més grans són aquests, més es parla de Maastricht. La lliçó en aquest cas és clara: segurament s'ha fet poca cosa per a trametre el sentiment que Maastricht no vol dir un oblit de l'interès i de la prioritat de la urgent problemàtica interna que totes les nacions comunitàries tenen avui.

Un altre greu error de «venda» del Tractat de Maastricht a l'opinió pública ha estat el rebuig per part dels governs d'un debat obert sobre aquest document.

5. Recordem, en particular, l'obra de la Comissió titulada *One Market, One Money*, d'octubre de 1990. Anteriorment, l'informe Cecchini sobre el cost de la no-Europa ja havia destacat, en una presentació clarament maximalista, els avantatges econòmics de la UEM.

S'ha parlat molt d'informar al públic i, a tal efecte, s'han muntat campanyes per a donar a conèixer el seu contingut als ciutadans. Però una cosa és informar i una altra molt diferent debatre. S'ha donat la impressió que la temàtica era de tal nivell i tan complexa que la gent es perdria si s'entrés en debats.

Des d'aquest punt de vista, podríem comparar el Tractat de Maastricht amb una peça de porcellana fina que només es pot mirar, però no es pot tocar. Crec que aquesta actitud de «jo ja sé el que li convé a vostè» i, per tant, «vostè confii en mi en aquest assumpte» és inacceptable a l'Europa de finals del segle XX. És aquesta mateixa actitud la que porta a un rebuig frontal en molts països de celebrar referèndums sobre l'acceptació o no del Tractat.

No hi ha cap mena de dubte que els governs que s'oposen a aquest tràmit, com l'anglès i l'alemany, no poden ser qualificats de poc democràtics. No és aquest el problema. El que passa és que tenen por del veredict de les urnes. Temen també que un tema tan complex com el de Maastricht no sigui apropiat per a una simple pregunta de *sí* o *no*. Temen, finalment, que els debats degenerin en enfrontaments dins de cada país i que el que hauria de ser un projecte il·lusionador es transformi en un motiu de discòrdia. Tots aquests són arguments comprensibles, però en el fons inacceptables. Si es té en compte que el Tractat de Maastricht suposa una important cessió de sobirania, resulta difícil negar als ciutadans d'un país el dret de pronunciar-se directament sobre el tema. No hi ha dubte que aquest rebuig dels referèndums ha creat recel en alguns països i, al mateix temps, una reacció negativa.

Una altra manifestació d'aquesta síndrome de «peça de porcellana fina» del Tractat de Maastricht és la tenacitat amb la qual els polítics refusen tota mena de debats tècnics sobre el text acordat a la ciutat holandesa el desembre de 1991. Afirment una vegada i una altra que no hi haurà canvis ni per imperatius polítics ni per raons tècniques. Amb això, Maastricht sembla més caure en la categoria de les caramboles històriques que en la més racional dels textos que es poden perfeccionar.

També ha estat un important error polític de «venda» de Maastricht a l'opinió pública plantejar la seva vigència en termes maniqueus. Els defensors del Tractat l'han lloat fins a presentar-lo com la salvació d'Europa. Els opositors, per contra, l'han descrit com el verí que contribuirà a la seva futura ruïna política i econòmica. Òbviament, l'única cosa que s'ha aconseguit amb aquesta mena de presentació és elevar la discussió sobre la conveniència o no de Maastricht a l'esfera de la «fe religiosa». No en va, alguns han dit que l'ambient que a França va precedir al referèndum del 20 de setembre de 1992 era el més semblant al d'una guerra de religió.

Òbviament, ni una presentació bucòlica ni una altra de tipus catastrofista són correctes. Europa pot viure i prosperar amb Maastricht o sense. Presentar les coses d'una altra forma és, sens dubte, contraproductiu, a la vegada que simplifica fins a fer una caricatura del tema. No crec que aquest maniqueisme, per tant, hagi fet cap favor a la causa de Maastricht.

Però, possiblement, l'error de presentació que està aixecant més suspicàcies entre la població europea, o almenys de certs països, és la contradicció en què cauen alguns defensors del Tractat de Maastricht. Això es va veure molt clarament en el famós debat televisat del president Mitterrand que va precedir el referèndum celebrat a França. Per una part, el president no va parar de subratllar la gran contribució del Tractat de la Unió Europea al futur d'Europa, és a dir, el seu gran abast per a incidir en la realitat del continent. Però, al mateix temps, va insistir amb igual vehemència que la cessió de sobirania nacional, fins i tot en el terreny monetari, era mínima o no es produïa.

Cal simpatitzar amb el desig presidencial de no espantar els nacionalistes. Però la frontera entre no espantar i enganyar era en aquest cas tan tènue que hom té la impressió que en aquest cas es va traspasar. Efectivament, el Tractat de Maastricht suposa una molt important cessió de sobirania, que no es pot minimitzar. Què més cessió de sobirania que renunciar al privilegi històric d'encunyar la pròpia moneda? El gran perill de tirar endavant Maastricht amb arguments que minimitzin la veritat o que, simplement, l'amaguin, és que, a la llarga, aquests poden tornar-se contra els que els utilitzaren, i els ciutadans poden sentir-se enganyats. En aquest cas, la reacció negativa podria ser desproporcionada als defectes que incorpora el Tractat de la Unió Europea i traduir-se en una allau d'insatisfacció que portés a la seva fi, i això no tant pel seu contingut com pel tracte rebut dels polítics.

Soprèn que en aquesta fase avançada del procés d'integració europea s'hagi comès un altre error: l'economicista. La Comunitat Europea ha estat, efectivament, una i altra vegada acusada d'un excessiu èmfasi en els aspectes econòmics en detriment dels altres. L'acusació de «mercantilista» i altres de la mateixa naturalesa han estat freqüents. Semblaria que aquesta lliçó hagués pogut ser apresada en el moment de presentar Maastricht a l'opinió pública. No ha estat així. El Tractat de la Unió Europea ha estat «venut» quasi exclusivament pels seus avantatges econòmics. Ja ho hem dit anteriorment quan ens hem referit a la tasca de la Comissió en aquest sentit. Els polítics s'estan adonant tard que malgrat que se'ls critica molt pel seu materialisme, els ciutadans europeus també valoren molt altres elements de la seva història que no són econòmics, com, simplement, el fet diferencial.

Fou sense cap mena de dubte el resultat del referèndum danès del 3 de juny de 1992 el que va alertar d'una manera urgent sobre aquest problema. Posteriorment, s'hi ha volgut fer front mitjançant el reforçament del concepte de subsidiarietat contingut en el mateix Tractat de Maastricht, i la consegüent reducció de les atribucions de la burocràcia de Brussel·les.

El problema és, possiblement, més profund. Es tracta de saber fins a on pot arribar la integració europea sense enfrontar-se obertament amb el factor diferencial. Naturalment, els plànols de la integració europea poden projectar-se tan

lluny com es vulgui, però encara s'ha de veure si poden travessar la barrera que cada estat considera infranquejable com a garantia del manteniment de la seva personalitat. El problema que ha posat de relleu Maastricht no és tant que uns països tinguin aquesta barrera i altres no, com podria semblar en una anàlisi superficial. El problema és que uns països la tenen més avançada que altres, és a dir, molt més a prop de la realitat actual del Mercat Comú.

Hem de concloure dient que els grans problemes de Maastricht no rauen tant en el Tractat, òbviament perfectible, com en la manera errònia amb què s'ha enfocat la seva «venda» per part dels responsables de transmetre la idea i fer-la arribar a bon port, fonamentalment, els polítics i la Comissió de Brussel·les. Hi ha una manca molt greu de mesura, realisme i prudència. Es refusa el diàleg amb el públic i, quan existeix, està ple de mitges veritats. S'ha de témer que per aquest camí el Tractat de la Unió Europea no arribarà lluny i si ho fa, que costi molt més del desitjable.